

2. Tanımlar

2.1 Kelimelerle ilgili zorluklar

Çalışmalarını daha kapsayıcı hale getirmeye çalışan kişiler olarak biz gençlik çalışanları pek çok zorlukla karşılaşırız. Bu zorluklardan biri de projelerimizle kapsamayı hedeflediğimiz gençlerden söz ederken kullanılacak doğru kelimeleri bulmaktır.

Yıllar boyunca pek çok terim ortaya atılmış, bunların çoğu da eleştiriler karşısında ya kullanılmaktan vazgeçilmiş, kullanılmaktan kaçınılmış ya da değiştirilerek kullanılmıştır. “Alt sınıf” gibi bir kısım tanım açıkçası küçümseyici niteliktedir. “Yoksul”, “engelli” ya da “işsiz” gibi diğer bir kısmı ise duyarsız ya da yetersiz olmasından dolayı kullanılmamaktadır. Avrupa Komisyonu’nun GENÇLİK Programı’nda da “dezaavantajlı gençler” ifadesinden, kendisi de çok iyi olmayan ve zaman içinde değişebilecek olan “imkanı kısıtlı gençler” ifadesinin kullanımına doğru bir yönelim söz konusudur ki bu eğitim kılavuzunda da mümkün olduğu kadar bunu kullanmaya özen gösterdik.

Hangi terimleri kullanırsak kullanalım, kabul etmemiz gerekir ki;

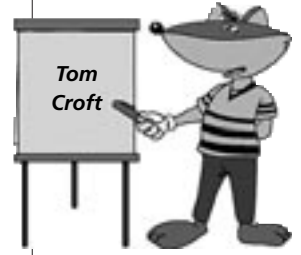
- Kelimeler güçlü ve karmaşıktır; arkasında yatan düşünce iyi niyetli de olsa ve söyleyen kişi saygısızlık ya da zarar ima etmese de kırıcı olabilirler.
- Kelimeler nasıl düşündüğümüzü ve tepki verdiğimiz şekillendirir. “Genç suçlu” ya da “taciz kurbanı” gibi tanımlayıcı kelimeler çoğu zaman kanıtlanmamış ya da doğrulanmamış ancak kolayca da sökülüp atılmayacak birçok çağrışım yapabilir.
- Kelimelerin önemine rağmen onlara çok da takılmamak gerekir. Kelimeler üzerinde çok düşünerek harcanan zaman yararlı birşeyler yapmaya engel olabilir.

Dile ilişkin sorun, gündelik hayatlarında dışlanmaya maruz kalan kişiler ile çalışırken zıt yönlerde çeken iki farklı güç odağı olmasından kaynaklanır. Bir yandan hükümetler, politika yapanlar, yöneticiler, analistler ve fon sağlayıcılar için belirli genç gruplarını hedeflemek ve tanımlamak istiyoruz. Gençlerin belirli hassasiyetlerini, sorunlarını, durumlarını iyileştirmenin zorluğunu ve karşı karşıya kaldıkları adaletsizlik ve güçlükleri ifade edecek bir etiket istiyoruz. Bunu, gençlerin durumlarından ve taleplerinden öğrendiklerimizle toplumun dikkatini çekmek için yapmamız gerekiyor. Gençlerle çalışma yapabilmek için gerekli fon ve kaynaklara erişme şansımızı artırabilmek için de bunu çok kısa ve öz bir şekilde yapmak durumundayız.

Gençlerle ilişkilerimizde ise baskı başka bir doğrultudan gelmektedir. İnsanları etiketlemenin saçmalığının—ve tehlikelerinin—farkındayız. Gençlerin genellenebilir bir kitle değil tek tek bireyler olduğunun da farkındayız. Başkalarının kendilerine uygun gördüğü etiketlere karşı hoş tepkiler vermediklerini de biliyoruz. Haysiyet ve kendilerine saygı haklarının da farkındayız. Bu nedenle kendilerini tanımlamayı seçmeyecekleri yollarla onları tanımlama konusunda rahatsız hissediyoruz. Dolayısıyla bu iki odağı uzlaştırmaya çalıştığımızda ortaya bir gerginlik çıkıyor.

Sosyal dışlanmaya maruz kalmış gençleri tanımlamak için ideal bir kategori olmadığını kabul ettiğimizde, esnek olmayan yaklaşımlardan kaçınarak dikkatle ilerlemenin mantıklı olduğu görülüyor. Bazı genel ilkelere takip etmek de akıllıca olacaktır:

- Kullandığımız kelimelerin çok teknik ya da anlaşılması zor olmasından kaçınarak mümkün olduğu kadar net olmalıyız. Pek çok özür, kısmen küçültücü ya da hor gören imalar içerdiklerinden, kısmen de bariz bir şekilde yanlış olmalarından dolayı “ıstırap çeken” ya da “tekerlekli sandalyeye bağlı” gibi kelimelere itiraz ederler. Tekerlekli sandalye kullananlar illa ki sandalyeye bağlı değildirler; ayrıca kanıt olmadığı sürece birilerini “ıstırap çekiyor” diye nitelendirmek küstahlık ve bilgisizliktir.
- Gençlerin ne istediklerini dinlemeliyiz. Hollanda’da yaşayan Türk ya da Fas kökenli gençler kendilerini Hollanda hükümetinin yarı-Hollandalı anlamına gelecek şekilde icat ettiği “medelander” olarak tanımlıyorlar mı? Aksi halde, biz öyle mi tanımlamalıyız? “İmkanı kısıtlı gençler” bu tanıma duyduklarını kendilerini tanıyabilecekler mi?

- Tanımladığımız insanların haysiyetinin her zaman farkında olmalıyız. Çok basit bir test – kendimizin bu şekilde tanımlanmasını ister miyiz? Bu tanım yakınlarımızdan biri için kullanılsa hoşumuza gider mi?
- Bir tanımın gençlerin kendilerine değil mevcut durumlarına ait olduğunu belirtme konusunda açık olmalıyız. Bir grubu “riskli” ya da “dezavantajlı” olarak tanımladığımızda kendi fırsatlarını etkileyen mevcut ya da yakın zamandaki durumlarını kastediyoruz; bu onların sonsuza dek taşıyacakları bir etiket değildir.

2.2 İmkani kısıtlı gençler kim?

“İnsanlar yaşadıkları yerden dışarı çıkmadıklarında, kendi sokak ya da mahallelerini terk etmediklerinde dış dünya ile aralarına bir duvar örülür. Kendi mahalleleri ya da ülkelerinin dışında hiçbir şeyi görmez hale gelirler ki bu oldukça tehlikeli bir durumdur. Dışarı çıkmak ve dolaşmak, diğer insanları görmektir. Dünyayı değiştirebileceğiniz izlenimini verir. Dışarı çıkmamızı ve diğer insanları görmemizi engelleyen duvar mutlaka yıkılmalıdır.”

Gençlik için Beyaz Kitap: En Yoksul Gençlerden bir Katkı, International Movement ATD Fourth World, 2001.

Uzmanların eksikliği

Yukarıdaki cümleler, üzerinde çok konuşulan ama hiçbir zaman tam olarak anlaşılmayan dışlanma, ayrımcılık ve yoksulluk üzerine kendi deneyimlerinden bahseden bir gence ait.

Akademisyenler, politika danışmanları, sosyal hizmet uzmanları ve hatta gençlik çalışanları bazı durumlarda dışlanma konusunda uzman olarak nitelendirilirler. Bu uzmanların çoğu yıllar süren araştırmalarından ya da sahadaki deneyimlerinden gelen değerli ikincil bilgilere sahiptir. Ancak aralarından çok azı dışlanma ile hayat boyu mücadele ederek elde edilen doğrudan bilgiye sahiptir. Tartışmalardaki eksiklik işte bu uzmanlardır ve bu uzmanlıkları ya görmezlikten gelinir ya da bunlardan yeterince faydalanılamaz.

Peki niçin böyle oluyor? Bir açıdan bu, otorite ve bilgi ile ilgili toplum tarafından benimsenmiş norm ve inançları kırma konusunda hepimizin yaşadığı zorluk olarak görülebilir. Eğitimde başarı ve mesleki statü, saygı duymaya alışık olduğumuz niteliklerdir—ki bu çok da anlamlı. Fakat madalyonun öteki yüzü, bu alışkanlıklar içinde kapana kısılp kalmış olabileceğimizdir. Bir başka açıdan da bu, dışlanmaya maruz kalmış kişilere ulaşma konusunda hem tasarım hem de donanım açısından yetersiz kalan toplumsal yapı ve kurumlarla ilgili bir sorundur. Bu durum bazen “kurumsal ayrımcılık” olarak da tanımlanır ve dışlanmaya katkıda bulunan başlıca koşullardan biri olarak nitelendirilebilir. Son ama önemli bir neden, daha sonra da göreceğimiz gibi, ayrımcılık, dışlanma ve güvencesizliğin uzun dönemde birbirini beslemesi ve bireylerin günlük mücadelelerini kazanmalarını gittikçe daha da zorlaştırmasıdır. Bütün bunların sonucunda, sadece bizim dışlanma ile mücadele becerimiz değil, toplumun dışlanma anlayışı da yara alır.

Çifte tehlike

Akademik çalışmalar ya da politika çalışmalarının çoğunda dezavantajlı grupları niteleme ve tanımlamaya odaklanmak yönünde bir eğilim vardır. Bu tip bir sınıflandırma yararlı olabilir: hem sayısal yöntemler kullanılan araştırmalar için, hem de politika ve programların etkisini istatistiksel olarak değerlendirebilmek için gereklidir. Buradaki tehlike, gereğinden fazla kullanıldığında bu yaklaşımın gençleri ve durumlarını çarpık bir mercekte ortaya koyacak olmasıdır.

Dışlanmaya maruz kalan grupların herhangi birisi için neden başkalarının değil de bu grupların dışlanma riskine maruz olarak görüldükleri sorulabilir. Örneğin, “genç anneler ya da kırsal kesimdeki gençler bu sınıflamada nerededir”? Bazı genç grupları bu tip listelerde genellikle göz ardı edilir çünkü koşulların doğası gereği durumlarının onlara özgü olduğu düşünülmektedir. Buna örnek olarak özürli bir akrabasının ya da ebeveyninin tüm bakım sorumluluğunu üstlenen “genç bakıcı”lar verilebilir. Tüm bu çeşit iddiaların hakkını yemeden yapılacak bir liste de fazlasıyla uzun olacaktır.

Son olarak, gençleri sınıflandırmada başka bir konu da bazı gençlerin aynı anda birden fazla gruba dahil olabilecek niteliklere sahip olmalarıdır. Gençler kendilerini bu grupların ya bir kısmına dahil edebilir ya da hiçbirine etmeyebilir. Bununla birlikte, bazı insanların aynı zamanda birden fazla dezavantajlı grup içinde nitelendirilebilmesi dışlanmanın kendisini daha derinlikli olarak anlamamızı sağlayabilir. Örneğin, hem bir etnik azınlık grubuna dahil olmak hem de uzun dönemli yoksulluk yaşıyor olmak ne anlama gelmektedir? Ya da hem çok düşük bir gelir ile geçinen genç bir bekar anne hem de kırsal kesimde olmak? Eğer toplumumuzda bütün bu gruplar dışlanma riski ile karşı karşıya ise, sen hangi açılardan risk altındasın? İşte “çifte tehlike” ya da “çok yönlü güvencesizlik” fikri, dışlanmanın, nedenleri ve sonuçları ile birlikte bütüncül bir şekilde anlaşılması gereğinin temelini oluşturmaktadır.

İnsan hakları yaklaşımı

“Temel güvencenin olmayışı bireylerin ve ailelerin mesleki, ailevi ve toplumsal sorumlulukları üstlenmelerini ve temel haklardan faydalanmalarını sağlayan bir ya da birden fazla etmenin eksikliğine işaret eder. Bu tip bir durum, daha da genişleyerek daha ciddi ve kalıcı sonuçlara yol açabilir. Temel güvencenin eksikliği insanların yaşamlarını pek çok yönden eş zamanlı olarak etkilediğinde, uzun sürdüğünde, bireylerin haklarını geri alma ve gelecekte sorumluluklarını yeniden üstlenme şanslarını ciddi şekilde tehlikeye attığında kronik yoksulluk ile sonuçlanır.”

Fransız Ekonomik ve Sosyal Konseyi (1987) ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi (1996) tarafından benimsenen “kalıcı yoksulluk” tanımı.

Bu tanım kalıcı yoksulluktan söz etmektedir ama uzun dönemli dışlanmayı tanımlamak için de kullanılabilir. Toplumumuzda pek çok dışlanmış gencin karşı karşıya kaldığı gerçekliğe işaret etmekte, bireylerin durumlarının üç önemli yönüne dikkat çekmektedir:

- *Çok yönlü güvencesizlik* – En dezavantajlı gençler yaşamlarında aynı anda pek çok farklı güvencesizlikle karşı karşıyadırlar: işsizlik, ayrımcılık ve tecrit; ya da yetersiz konutlar, sağlık sorunları ve düzensiz eğitim.
- *Kalıcı olma* – Bu tip çok yönlü güvencesizlikler uzun sürdüğünde üstüste eklenip artabilir. Örneğin, yetersiz konutlar sağlık sorunlarına yol açar; ayrımcılık işsizliğe ya da okulda sorunlar yaşanmasına neden olabilir; ailenin parçalanması yalnızlık ile sonuçlanabilir.
- *Hak ve sorumlulukların erozyonu* – Neticede bireylerin temel sosyal, ekonomik, kültürel, sivil ve siyasi hak ve sorumlulukları zayıflamaktadır ya da toptan tehdit altındadır: Eğer her gün ayrımcılığa maruz kalıyorsanız, okulda başarılı olmanız güçleşir. Temel eğitiminiz olmadan nasıl doğru düzgün bir iş bulabilirsiniz ki? Doğru düzgün bir işiniz olmadan düzgün bir ev için, kira için iki yakanızı nasıl bir araya getireceksiniz ki? Kendinize güveniniz kalmadığında ve insanlar durumunuzu anlamadığında kültürel ya da sivil faaliyetlere katılmak çok zorlaşır. Bütün bu baskılar aile hayatında dayanılmaz gerginlikler yaratabilir. Bu tip bir kısır döngü nihayetinde bireyin hayatının her parçasını etkileyecek şekilde süregidebilir.

Bu tür koşullar altında bazıları için yaşam, çoğumuzun kanıksadığı temel haklardan yararlanmak ve sorumlulukları yerine getirmek için günlük bir mücadele haline gelir; bu da toplumdan ve projelerinden dışlanma anlamına gelmektedir.

Bu bölümün başında alıntılanan deneyimlere sahip olan gençler, bu deneyimleri anlamamıza yardımcı olurken aynı zamanda bize kendi isteklerini de anlatmaktadır. Dışlanmaya karşı mücadelede gençliğe yönelik çalışmaların rolü sadece imkanı kısıtlı gençlere daha fazla imkan sağlamaktan ibaret değildir. Ancak bu imkanlar yoluyla gençlerin şiddet kapanından kaçınma konusundaki çabalarını destekleyebilir, yukarıda sözü edilen duvarları yıkma konusunda onlara katılabiliriz.